

REFERENCES

1. Avsheniuk, N. M. (2015). Pedahohika transnatsionalnoi vyshchoi osvity: kontseptualni zasady [Pedagogy of Transnational Higher Education: Conceptual Foundations]: navch. pos. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny. 156 s. ISBN 978-966-2633-64-1. [in Ukrainian]
2. Debych, M. A. (2019). Teoretychni zasady internatsionalizatsii vyshchoi osvity: mizhnarodnyi dosvid [Theoretical Foundations of Internationalization of Higher Education: International Experience]: monohrafiia. Nizhyn: PP Lysenko. 408 s. ISBN 978-617-640-443-9. [in Ukrainian]
3. Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vvychennia, vykladannia, otsiniuvannia. (2003) [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment] / nauk. red. ukr. vyd. S. Yu. Nikolaieva. Kyiv: Lenvit. 273 s. URL: http://www.khotiv-nvk.edu.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf. [in Ukrainian]
4. Kostina, L. (2017). Orhanizatsiina struktura profesiinoho rozvytku vchyteliv serednikh shkyl v Avstralii: rivni realizatsii [Organizational Structure of Professional Development of Secondary School Teachers in Australia: Levels of Implementation]. Pedahohika ta psykholohiia. Vyp. 57. S. 201–211. [in Ukrainian]
5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 659. (2025). Kontsepsiia Derzhavnoi tsilivoi natsionalno-kulturnoi prohramy spryannia vvychenniu ta zastosuvanniu anhliiskoi movy v Ukraini na 2026–2030 roky [Concept of the National Target Cultural Program for Promoting the Study and Use of English in Ukraine for 2026–2030]. Retrieved February 20, 2026. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/947/94768/6841b79e6256a081100294.pdf>. [in Ukrainian]
6. Diaz-Maggioli, G. H. (2003). Professional Development for Language Teachers. ERIC Digest. URL: <https://unitus.org/FULL/0303diaz.pdf>. [in English]
7. Freeman, D., Katz, A., Gomez, P., Burns, A. (2015). English-for-teaching: rethinking teacher proficiency in the classroom. ELT Journal. 69 (2). P. 129–139. DOI: <https://doi.org/10.1093/ELT/CCU074>. [in English]
8. Holiver, N. O., Kostina, L. S. (2025). Innovative practices of sustainable professional development of ESP teachers in the process of internationalization of education. Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology. № 1(29). S. 120–131. DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2196-2025-1-29-11>. [in English]
9. Knight, J. (2004). Internationalization remodelled: Definition, approaches, and rationales. Journal of Studies in International Education. 8 (1). S. 5–6. DOI: <https://doi.org/10.1177/1028315303260832>. [in English]
10. Knight, J. (2008). Higher Education in Turmoil: The Changing World of Internationalization. Rotterdam: Sense Publishers. DOI: <https://doi.org/10.1163/9789087905224>. [in English]
11. Lavrentieva, O., Shabanov, S. (2023). Information and cognitive technologies as a modern educational trend and social innovation. In: Teoriia i praktyka profesiinoho stanovlennia fakhivtsia v innovatsiinomu sotsiokulturnomu prostori [Theory and Practice of Professional Development in an Innovative Sociocultural Environment]: mater. 1-yi Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Dnipro. 5–6 kvit. S. 211–219. ISBN 978-966-434-560-3. [in English]
12. Pleschová, G., Simon, A. (eds.). (2022). Internationalising Teaching in Higher Education. Supporting Peer Learning. Delft: Delft University of Technology. ISBN: 978-94-6366-537-7. [in English]
13. Richards, J. C., Farrell, T. S. C. (2005). Professional Development for Language Teachers. Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511667237>. [in English]
14. Sadeghi, K., Richards, J. C., Ghaderi, F. (2019). Perceived vs. Measured teaching effectiveness: does language proficiency matter? RELC Journal 50 (2). P. 280–293. DOI: <https://doi.org/10.1177/0033688219845933>. [in English]
15. Wang, X., Palshkova, I., Yakymenko, P., Zabiaka, I., Terenko, O. (2024). The internationalization of teaching: keys to professional development abroad. Revista Amazonia Investiga. 13 (80). P. 143–159. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.80.08.13>. [in English]
16. De Wit, H., Hunter, F. (2014). Internationalization of Higher Education at the Crossroads. International Higher Education. Special Issue on Internationalization of Higher Education. 78. 2. DOI: <https://doi.org/10.6017/ihe.2014.78.5796>. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ГОЛІВЕР Надія – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри іноземних мов Криворізького національного університету.

Наукові інтереси: дидактика вищої школи, методика високотехнологічного навчання іноземних мов, безперервний професійний розвиток фахівців педагогічної галузі.

КОСТИНА Людмила – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Криворізького національного університету.

Наукові інтереси: неперервна освіта; безперервний професійний розвиток викладачів іноземних мов; нейролідерство; нейролінгвістика.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

HOLIVER Nadiia – PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages, Kryvyi Rih National University.

Scientific interests: higher education didactics, methods of high-tech foreign language teaching, continuous professional development of specialists in the field of education.

KOSTINA Liudmyla – PhD in Pedagogy, Associate Professor, of the Department of Foreign Languages, Kryvyi Rih National University.

Scientific interests: lifelong education; continuous professional development of foreign language teachers; neuroleadership; neurolinguistics.

Стаття надійшла до редакції 02.01.2026 р.

Стаття прийнята до друку 13.01.2026 р.

УДК [159.955.4:784]:[378:[37.011.3-051:78]]
DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-222-452-458

КОСЯК Людмила –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва та хореографії
Криворізького державного педагогічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1916-9741>
e-mail: mila.kosyak@gmail.com

ОВЧАРЕНКО Наталія –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва та хореографії
Криворізького державного педагогічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4874-1716>
e-mail: shvager77@gmail.com

РЕФЛЕКСИВНІ МЕТОДИ У ВОКАЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ І МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті висвітлено теоретичні та методичні аспекти застосування рефлексивних методів у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Актуальність дослідження зумовлена потребою сучасної мистецької освіти у фахівцях, здатних до усвідомленого вокального виконання, професійного самоконтролю та педагогічної рефлексії у процесі навчання співу.

На думку авторів, традиційна вокальна підготовка, яка орієнтована переважно на формування вокально-технічних навичок, потребує застосування рефлексивних методів, які забезпечують поєднання виконавської та педагогічної складових професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та методичний аналіз рефлексивних методів у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва.

У статті розкрито зміст поняття «рефлексія», «рефлексивні методи» у контексті вокальної педагогіки; охарактеризовано їх основні різновиди: вокальний самоаналіз, рефлексивний діалог, аудіо- та відеорефлексія, рефлексивний щоденник вокаліста, педагогічне прогнозування; визначено їх педагогічний потенціал. У результаті теоретичного аналізу з'ясовано, що рефлексивні методи – це система педагогічних прийомів, спрямованих на усвідомлення студентами власних вокально-технічних дій, психофізіологічних і художніх відчуттів, а також результатів виконавської діяльності. Обґрунтовано, що цілеспрямоване впровадження рефлексивних методів сприяє підвищенню усвідомленості вокального навчання, розвитку здатності до самокорекції, формуванню вокально-педагогічного мислення й професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зроблено висновок про доцільність системного використання рефлексивних методів як ефективного засобу вдосконалення вокальної підготовки у закладах вищої музично-педагогічної освіти.

Ключові слова: рефлексія, рефлексивні методи, вокальний самоаналіз, рефлексивний діалог, аудіо- та відеорефлексія, рефлексивний щоденник вокаліста, педагогічне прогнозування, вокальна підготовка, майбутні вчителі музичного мистецтва, професійна компетентність.

KOSYAK Lyudmyla –

Candidate of Pedagogical Sciences, assistant professor, assistant professor of the Department of Musical Art and Choreography of the Kryvyi Rih State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1916-9741>
e-mail: mila.kosyak@gmail.com

OVCHARENKO Natalia –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Musical Art and Choreography of the Kryvyi Rih State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4874-1716>
e-mail: shvager77@gmail.com

REFLECTIVE METHODS IN THE VOCAL TRAINING OF FUTURE MUSIC ART TEACHERS: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

The article highlights the theoretical and methodological aspects of applying reflective methods in the vocal training of future music art teachers. The relevance of the study is determined by the need of contemporary art education for specialists capable of conscious vocal performance, professional self-control, and pedagogical reflection in the process of learning singing.

According to the authors, traditional vocal training, which is mainly focused on the development of vocal and technical skills, requires the introduction of reflective methods that ensure the integration of performance and pedagogical components of the professional activity of future music art teachers.

The purpose of the article is to provide theoretical substantiation and methodological analysis of reflective methods in the vocal training of future music art teachers.

The article reveals the content of the concepts of «reflection» and «reflective methods» in the context of vocal pedagogy and characterizes their main types, namely: vocal self-analysis, reflective dialogue, audio and video reflection, the vocalist's reflective journal, and pedagogical forecasting, as well as determines their pedagogical potential. As a result of theoretical analysis, it was found that reflective methods a system of pedagogical techniques aimed at students' awareness of their own vocal and technical actions, psychophysiological and artistic sensations, as well as the outcomes of their performance activity. It is substantiated that the purposeful implementation of reflective methods contributes to increasing the awareness of vocal learning, developing the ability for self-correction, and forming vocal-pedagogical thinking and professional competence of future music art teachers.

The article concludes that the systematic use of reflective methods is expedient as an effective means of improving vocal training in institutions of higher music and pedagogical education.

Key words: reflection, reflective methods, vocal self-analysis, reflective dialogue, audio and video reflection, vocalist's reflective journal, pedagogical forecasting, vocal training, future music art teachers, professional competence.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна система музично-педагогічної освіти орієнтована на підготовку вчителя музичного мистецтва, здатного не лише якісно вико-

нувати вокальні твори, а й усвідомлено організувати вокально-педагогічний процес. У цьому контексті особливої актуальності набуває розвиток професійної рефлексії, що забезпечує здатність до

усвідомлення та аналізу власної виконавської діяльності, самоконтролю та самокорекції, критичного мислення та педагогічного прогнозування. Сьогодні зростає потреба у виборі таких рефлексивних методів, які б забезпечували не лише практичне опанування вокальної техніки, але й розвиток професійної рефлексії як основи педагогічної компетентності. Проте у практиці вокального навчання рефлексивні методи часто застосовуються фрагментарно, що зумовлює потребу їх теоретичного осмислення та методичного впорядкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі рефлексії як психологічному чиннику внутрішнього розвитку особистості присвячували свої дослідження українські науковці С. Рудницька та А. Котлярова. Особистісно орієнтований і рефлексивний підходи у підготовці вчителя музичного мистецтва досліджувала Г. Падалка. Теоретичні засади професійної рефлексії як складової підготовки фахівців музичного мистецтва досліджували І. Власенко, Сяо Ці. Розвиток мистецької рефлексії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі музично-виконавської підготовки вивчали Б. Брилін, А. Козир, В. Міщанчук, О. Олексюк. Рефлексію як один із чинників індивідуальності майбутнього вчителя музичного мистецтва досліджував Д. Мосін. Різні аспекти актуальної тематики у сфері вокальної педагогіки розкривали у своїх працях такі вітчизняні науковці як: В. Антонюк, Л. Василенко, В. Вихрущ, Н. Гребенюк, О. Гудзь, І. Кліш, О. Маковінська, Н. Овсіюк та ін.

Серед зарубіжних дослідників питаннями рефлексії займалися: Дж. Дьюї (J. Dewey) – база для рефлексивних методів, концепція рефлексивного мислення; Д. Шон (D. Schön) – «рефлексія в дії» та «рефлексія після дії», що активно застосовується у вокальній педагогіці; Д. Елліот (D. Elliott) – прагматичний підхід у музичній освіті, усвідомлення виконавської діяльності; Д. Лі (D. Li) – аудіо- та відеорефлексія як метакогнітивна стратегія; Р. Міллер (R. Miller) – усвідомлення тілесних і акустичних процесів співу; Р. Сандберг-Юрстрем (R. Sandberg-Jurström) – акустична рефлексія голосоутворення, аналіз власного звучання; Т. Паркінсон (T. Parkinson) – модель рефлексивної практики для викладачів інструментального та вокального викладання; Е. Георгії-Хеммінг (E. Georgii-Hemming) – роль рефлексії у музичній освіті загалом, включно в індивідуальних практиках вокалу та інструментальних дисциплін.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та методичний аналіз рефлексивних методів у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для більш глибокого обґрунтування сутності рефлексивних методів у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, розглянемо визначення поняття «рефлексія» у психолого-педагогічних та мистецьких дослідженнях.

Рефлексія (від лат. reflexio – «повертаюся назад») – метод самоаналізу знань і вчинків, їх значень та меж [8].

Психологічна рефлексія визначається як відображення, міркування сповнене сумнівів, протиріч; самоаналіз власного психічного стану; механізм взаєморозуміння; усвідомлення особою того, як вона сприймається й оцінюється в дійсності іншими індивідами [11].

Педагогічна рефлексія – наслідок взаємодії вчителя з учнем, який полягає у зворотньому зв'язку від учня після засвоєння ним поданої інформації [8].

У науково-педагогічних дослідженнях педагогічна рефлексія розглядається як ключовий механізм професійного саморозвитку вчителя, усвідомлення ним власної діяльності та її результатів. Більшість науковців сходяться на думці, що педагогічна рефлексія: є механізмом усвідомлення й оцінювання педагогічної діяльності; сприяє професійному саморозвитку вчителя; забезпечує гнучкість, варіативність і особистісну спрямованість освітнього процесу; виступає важливою умовою формування професійної компетентності майбутнього педагога [7; 10].

Мистецька рефлексія має важливе значення в системі мистецької освіти, оскільки виступає механізмом усвідомлення, осмислення й оцінювання художнього досвіду особистості. Вона забезпечує глибоке розуміння змісту мистецького твору, власної виконавської діяльності та педагогічних дій, сприяє формуванню цілісного художнього мислення [2; 3; 5; 7].

Мистецька рефлексія сприяє усвідомленню емоційно-ціннісного змісту мистецтва та особистісного ставлення до нього; забезпечує зв'язок між художнім переживанням і раціональним аналізом мистецького явища; формує здатність до самооцінювання та самокорекції виконавської і творчої діяльності; поглиблює інтерпретаційні вміння, необхідні для художньо-виконавської та педагогічної практики; виступає чинником професійного саморозвитку майбутнього вчителя мистецтва [7].

Б. Брилін та А. Козир вважають здатність до мистецької рефлексії важливою ознакою фахової майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки вона забезпечує усвідомлення власних творчих дій, аналіз музично-виражальних засобів та рефлексивне осмислення результатів виконання й педагогічної діяльності [2].

На думку В. Міщанчук, розвиток мистецької рефлексії майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі їх фахової підготовки спрямований на глибоке розуміння самого себе і навколишнього середовища, на пізнання та аналіз власних почуттів, вчинків, дій, світоглядних установок, на осмислення і переживання особистістю досвіду власної діяльності [5].

Таким чином, рефлексія у психолого-педагогічному та мистецькому контексті розглядається як механізм усвідомлення, аналізу й оцінювання суб'єктом власної діяльності, її результатів і способів здійснення.

У вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва рефлексія набуває особ-

ливого значення, оскільки вокально-виконавська діяльність ґрунтується на тонких тілесних, слухових та емоційно-психологічних відчуттях, які не можуть бути сформовані виключно шляхом зовнішнього контролю з боку педагога.

Н. Овсіюк та О. Маковінська стверджують, що рефлексія у процесі вокальної підготовки виступає як невід'ємна складова професійного самопізнання студентів-вокалістів, яка сприяє глибшому усвідомленню власної виконавської діяльності, аналізу сильних і слабких сторін, побудові ефективних стратегій самовдосконалення та формуванню відповідального ставлення до професійного розвитку [6].

В. Антонюк зазначає, що у процесі вокальної підготовки важливого значення набуває усвідомлення студентом власних відчуттів, вокально-технічних дій і результатів співу, що створює підґрунтя для їх цілеспрямованої корекції та подальшого професійного зростання [1].

На думку О. Олексюк, рефлексивна спрямованість освіти виявляється в здатності студента аналізувати власну виконавську діяльність, усвідомлювати її художній результат і визначити шляхи самовдосконалення [7].

Саме тому виникає потреба в організації навчального процесу на засадах рефлексивного підходу, що передбачає цілеспрямоване використання рефлексивних методів у вокальній підготовці здобувачів освіти.

Спираючись на позиції науковців, *рефлексивні методи* у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва доцільно розглядати як систему педагогічних прийомів, спрямованих на усвідомлення студентами власних вокально-технічних дій, психофізіологічних і художніх відчуттів, а також результатів виконавської діяльності. Вони сприяють формуванню здатності до самопостереження, самооцінювання та самокорекції.

До провідних рефлексивних методів у вокальній підготовці здобувачів освіти відносять: вокальний самоаналіз; рефлексивний діалог; аудіо- та відеорефлексія; рефлексивний щоденник вокаліста; вокально-педагогічне прогнозування.

Метод самоаналізу у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва ґрунтується на усвідомленому самоаналізі власної вокально-виконавської діяльності з метою її вдосконалення.

На думку О. Гудзь, вокальний самоаналіз майбутнього вчителя музичного мистецтва базується не лише на усвідомленні власних виконавських дій, але й на виявленні технічних недоліків і художніх досягнень, що сприяє формуванню його професійної самосвідомості [4]. О. Олексюк стверджує, що рефлексивний самоаналіз у процесі вокальної підготовки забезпечує усвідомлення студентом власного досвіду діяльності та перехід від інтуїтивного виконання до свідомо керованого професійного розвитку [7]. Р. Сандберг-Юрстрем вважає, що самоаналіз вокального виконання дає змогу студентам усвідомити, як технічні та виразові рішення впливають на цілісний художній результат [14].

Сутність методу вокального самоаналізу полягає в:

- осмисленні власних вокально-технічних дій (дихання, опора, артикуляція, звукоутворення);
- аналізі художньо-виразних компонентів виконання (інтонація, фразування, динаміка, образність);
- оцінюванні емоційного стану та сценічного самопочуття під час співу;
- зіставленні власного виконання з еталонними зразками та педагогічними вимогами.

Основні етапи рефлексивного вокального самоаналізу:

- самопостереження (усвідомлення тілесних, дихальних і звукових відчуттів у процесі співу);
- самооцінка (критичне осмислення результату з позиції технічної та художньої доцільності);
- корекція (постановка індивідуальних вокально-педагогічних завдань для подальшої роботи).

Метод рефлексивного діалогу передбачає організацію цілеспрямованої діалогічної взаємодії між викладачем і студентом з метою усвідомленого аналізу вокально-виконавської діяльності, де викладач виконує роль фасилітатора, який спрямовує мислення студента за допомогою рефлексивних запитань, допомагає співвіднести індивідуальні відчуття з вокально-педагогічними вимогами та еталонними зразками виконання [7].

У процесі рефлексивного діалогу здійснюється обговорення вокально-технічних труднощів і досягнень студента, особливостей звукоутворення, дихальної підтримки, артикуляції, інтонаційної точності та художньо-образного втілення вокального твору. Такий діалог сприяє усвідомленню причин успіхів і помилок, формуванню навичок самоаналізу й самооцінки, розвитку відповідальності за результат власної вокальної діяльності, а також визначенню індивідуальних шляхів подальшого вдосконалення вокальної майстерності.

У контексті вокальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва цей метод набуває особливого значення, оскільки забезпечує інтеграцію виконавського й педагогічного досвіду, формує готовність до застосування рефлексивних технологій у подальшій педагогічній практиці та сприяє становленню суб'єкт-суб'єктної моделі навчання у вокальній освіті.

Метод аудіо- та відеорефлексії у вокальній підготовці здобувача освіти ґрунтується на використанні аудіо- та відеозаписів власного вокально-виконавського процесу з метою усвідомленого самоаналізу й подальшого вдосконалення вокальної майстерності. Застосування цього методу дає змогу здобувачу освіти об'єктивно оцінити результати власного виконання, співвіднести суб'єктивні відчуття під час співу з реальним звучанням і візуальними характеристиками виконання.

На думку О. Гудзь, аудіозапис власного вокального виконання є дієвим засобом розвитку професійної рефлексії студентів, оскільки сприяє усвідомленню як технічних помилок, так і

художньо-інтерпретаційних рішень» [4]. Т. Паркінсон зазначає, що відеоаналіз у вокальній педагогіці підтримує рефлексивну практику, оскільки дає можливість повторно осмислювати виконання та критично оцінювати педагогічні й технічні рішення [13].

У процесі аудіо- та відеорефлексії аналізуються параметри звукоутворення, інтонаційна точність, темброві якості голосу, динаміка, дикція, співацьке дихання, постава, міміка та сценічна поведінка. Перегляд і прослуховування записів здійснюється в індивідуальному або діалогічному форматі за участю викладача, що забезпечує педагогічне спрямування рефлексивної діяльності та запобігає формуванню неадекватної самооцінки.

Метод аудіо- та відеорефлексії сприяє розвитку навичок самопостереження, самооцінки та самокорекції, формуванню професійної компетентності студента, підвищенню рівня усвідомленості вокальної техніки й художньо-виконавських рішень. У вокальній підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва цей метод має особливу педагогічну цінність, оскільки формує здатність до критичного аналізу виконавської діяльності та готовність до використання рефлексивних технологій у власній педагогічній практиці.

Рефлексивний щоденник вокаліста використовується у процесі вокальної підготовки здобувача освіти з метою фіксації, осмислення та оцінювання власної вокально-виконавської діяльності. Ведення рефлексивного щоденника передбачає регулярне письмове відображення вокальних відчуттів, технічних труднощів і досягнень, результатів роботи над репертуаром, а також емоційного стану й сценічного самопочуття під час співу.

Про доцільність ведення рефлексивних щоденників у своїх працях говорять такі сучасні дослідники як: І. Власенко, О. Гудзь, О. Олексюк, Е. Георгій-Хеммінг [3; 4; 7; 12].

У структурі рефлексивного щоденника вокаліста можуть відображатися спостереження за процесом звукоутворення, дихання, артикуляції, інтонаційної точності, тембрових змін, художньо-образного трактування вокального твору. Аналізуючи власні записи, студент усвідомлює динаміку особистого вокального розвитку, виявляє причинно-наслідкові зв'язки між застосованими вокальними прийомами та результатами виконання, формує навички самооцінки й самокорекції.

Рефлексивний щоденник вокаліста може використовуватися як у самостійній роботі студента, так і в межах педагогічної взаємодії з викладачем, слугуючи основою для рефлексивного діалогу та індивідуалізації вокальної підготовки. Застосування цього методу сприяє розвитку професійної компетентності та підвищенню ефективності професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Метод педагогічного прогнозування у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва спрямований на передбачення динаміки розвитку вокально-виконавських умінь студентів, можливих труднощів і результатів навчання з метою оптимального планування та корекції освітнього процесу. Його сутність полягає в

аналітичному осмисленні індивідуальних вокальних можливостей, рівня сформованості технічних і художньо-виконавських навичок, психофізіологічних особливостей голосу та перспектив їх подальшого розвитку.

У процесі застосування методу педагогічного прогнозування викладач здійснює систематичне спостереження за вокальною діяльністю студента, аналіз результатів виконання, даних аудіо- та відеоспостережень, а також динаміки засвоєння вокально-педагогічних прийомів. На основі отриманої інформації визначаються можливі траєкторії професійного зростання, прогноуються успіхи в опануванні репертуару, формуванні успішної техніки, сценічної культури та педагогічної готовності до викладання співу [7].

Метод педагогічного прогнозування забезпечує індивідуалізацію вокальної підготовки, своєчасне виявлення потенційних проблем і запобігання вокально-педагогічним помилкам, сприяє раціональному добору навчального репертуару та методів роботи. У контексті професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва цей метод має особливу значущість, оскільки формує в студентів уміння прогнозувати результати власної виконавської та педагогічної діяльності, планувати навчальний процес і здійснювати свідоме педагогічне управління розвитком учнівського голосу.

Отже, розглянуті нами рефлексивні методи, особливої значущості набувають у контексті підготовки здобувачів освіти до майбутньої педагогічної діяльності, оскільки сприяють формуванню вокально-педагогічного мислення, здатності не лише виконувати вокальні твори, а й пояснювати, прогнозувати та коригувати свої вокальні досягнення і вокальний розвиток учнів.

Ефективність застосування рефлексивних методів забезпечується за умови систематичності, створення рефлексивного освітнього середовища та педагогічної підтримки з боку викладача.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. У результаті проведеного теоретичного дослідження:

- з'ясовано, що рефлексія є важливим психолого-педагогічним і мистецьким механізмом усвідомлення, аналізу та оцінювання вокально-виконавської й педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва;

- обґрунтовано доцільність системного застосування рефлексивних методів у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема: вокального самоаналізу, рефлексивного діалогу, аудіо- та відеорефлексії, рефлексивного щоденника вокаліста та педагогічного прогнозування;

- виявлено, що використання зазначених методів сприяє підвищенню усвідомленості вокального навчання, інтеграції виконавської й педагогічної складових професійної підготовки, формуванню здатності здобувачів освіти аналізувати, пояснювати та прогнозувати результати власної вокально-виконавської та педагогічної діяльності.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з експериментальною перевіркою ефективності рефлексивних методів у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема з визначенням критеріїв, показників і рівнів сформованості професійної рефлексії. Подальшого дослідження потребують питання методики поетапного впровадження рефлексивних методів у різні форми вокально-педагогічної діяльності та можливості їх інтеграції з цифровими освітніми технологіями у системі вищої музично-педагогічної освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник. Київ : Випол, 2007. 176 с.
2. Брилін Б. А., Козир А. В. Здатність до мистецької рефлексії як ознака фахової майстерності майбутніх учителів музики. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2010. Вип. 1 (31). С. 11–18.
3. Власенко І. М. Теоретичні засади професійної рефлексії як складової підготовки фахівців хореографії та музичного мистецтва. *Молодь і ринок*. 2025. № 9 (241). С. 89–93.
4. Гудзь О. В. Феномен професійної рефлексії в контексті вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія : Психолого-педагогічні науки*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. № 1. С. 15–20.
5. Міщанчук В. М. Розвиток мистецької рефлексії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі музично-виконавської підготовки. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип. 176. С. 188–192.
6. Овсіюк Н., Маковинська О. Рефлексія як невід'ємна складова професійного самопізнання у процесі вокальної підготовки. *Fine Art and Culture Studies*. 2025. № 1. С. 156–160. URL: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-22> (дата звернення – 12.01.2026).
7. Олексюк О. М. Рефлексія у структурі професійної підготовки майбутніх митців. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 4 (128). С. 226–233.
8. Рефлексія (значення). Вікіпедія. URL: <https://share.google/9YEmf1kju8J0dpwhc> (дата звернення – 12.01.2026).
9. Рудницька С. Ю., КотлярOVA А. О. Психологічні особливості рефлексії тілесного досвіду як засіб самосприйняття особистості. *Вісник НУОУ: зб. наук. пр.* Київ, 2023. Вип. 5 (75). С. 136–142.
10. Сяо Ці. Теоретичний аналіз феномену рефлексії майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Методологія сучасних наукових досліджень* : зб. наук. пр. учасників Ювілейної ХХ Міжн. наук.-практ. конф., 22-23 лютого 2024 р. Харків, 2024. С. 506–511.
11. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
12. Georgii-Hemming E., Johansson K., Moberg N. Reflection in higher music education: what, why, where fore? *International Journal of Music Education*. 2020. V. 22. Issue. 3. pp. 245–256.
13. Parkinson T. A. Reflective practice model for instrumental and vocal teachers. *International Journal of Music Education*. 2016. V. 34. N. 3. pp. 352–368.
14. Sandberg-Jurström R. Creating Space for Reflection: Meaning-Making Feedback in Vocal Lessons. *Frontiers in Education*. 2022. V. 7. pp. 1–12.

REFERENCES

1. Antonyuk, V. H. (2007). *Vokal'na pedahohika (sol'nyy spiv)*. [Vocal pedagogy (solo singing)]. *Pidruchnyk*. Kyyyiv : Vypol. 176 s. [in Ukrainian]
2. Brylin, B. A., Kozyr, A. V. (2010). *Zdatnist' do mystets'koyi refleksiyi yak oznaka fakhovoyi maysternosti maybutnikh uchyteliv muzyky*. [Ability for artistic reflection as a feature of professional mastery of future music teachers]. *Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlyns'koho. Seriya: Pedahohichni nauky*. 1 (31). S. 11–18. [in Ukrainian]
3. Vlasenko, I. M. (2025). *Teoretychni zasady profesynoyi refleksiyi yak skladovoyi pidhotovky fakhivtsiv khoreohrafiyi ta muzychnoho mystetstva*. [Theoretical foundations of professional reflection as a component of training specialists in choreography and music art]. *Molod' i rynek*. № 9 (241). S. 89–93. [in Ukrainian]
4. Hudz', O. V. (2019). *Fenomen profesynoyi refleksiyi v konteksti vokal'noyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva*. [The phenomenon of professional reflection in the context of vocal training of future music art teachers]. *Naukovi zapysky. Seriya : Psykholoho-pedahohichni nauky*. № 1. S. 15–20. [in Ukrainian]
5. Mishchanchuk, V. M. (2019). *Rozvytok mystets'koyi refleksiyi maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva u protsesi muzychno-vykonavs'koyi pidhotovky*. [Development of artistic reflection of future music art teachers in the process of music and performance training]. *Naukovi zapysky. Seriya : Pedahohichni nauk. Vyp. 176*. S. 188–192. [in Ukrainian]
6. Ovsyuk, N., Makovyn's'ka, O. (2025). *Refleksiya yak nevid'yemna skladova profesynoho samopiznannya u protsesi vokal'noyi pidhotovky*. [Reflection as an integral component of professional self-knowledge in the process of vocal training]. *Fine Art and Culture Studies*. № 1. S. 156–160. [in Ukrainian]
7. Oleksyuk, O. M. (2023). *Refleksiya u strukturi profesynoyi pidhotovky maybutnikh myttsiv*. [Reflection in the structure of professional training of future artists]. *Pedahohichni nauky : teoriya, istoriya, innovatsiyi tekhnolohiyi*. № 4 (128). S. 226–233. [in Ukrainian]
8. *Refleksiya (znachennya)*. [Reflection (definition)]. *Wikipediya*. [in Ukrainian]
9. Rudnyts'ka, S. Yu., Kotlyarova, A. O. (2023). *Psykhologichni osoblyvosti refleksiyi tilesnoho dosvidu yak zasib samospriynnyattya osobystosti*. [Psychological features of reflection of bodily experience as a means of self-perception of personality]. *Visnyk Natsional'noho universytetu oborony Ukrainy, zbirnyk naukovykh prats'*. Kyyyiv. Vyp. 5 (75). S. 136–142. [in Ukrainian]
10. Syao, Tsi. (2024). *Teoretychnyy analiz fenomenu refleksiyi maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva*. [Theoretical analysis of the phenomenon of reflection of the future music art teacher]. *Metodolohiya suchasnykh naukovykh doslidzhen'*: *Zbirnyk naukovykh prats' uchasnykiv Yuvileynoyi 20 Mizhn. nauk.-prakt. konf. 22-23 lyutoho 2024 r.* Kharkiv. S. 506–511. [in Ukrainian]
11. Shapar, V. B. (2007). *Suchasnyy tлумachnyy psykhologichnyy slovnyk*. [Modern explanatory psychological dictionary]. Kharkiv: Prapor. 640 s. [in Ukrainian]
12. Georgii-Hemming, E., Johansson, K., Moberg, N. (2020). *Reflection in higher music education: what, why, where fore?* *International Journal of Music Education*. V. 22. Issue. 3. Pp. 245–256. [in English]
13. Parkinson, T. A. (2016). *Reflective practice model for instrumental and vocal teachers*. *International Journal of Music Education*. V. 34. N. 3. Pp. 352–368. [in English]
14. Sandberg-Jurström, R. (2022). *Creating Space for Reflection: Meaning-Making Feedback in Vocal Lessons*. *Frontiers in Education*. V. 7. Pp. 1–12. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КОСЯК Людмила – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва та хореографії Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: формування вокальної культури здобувачів загальної середньої та вищої освіти; особливості професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; аксіологічний підхід до музичної освіти.

ОВЧАРЕНКО Наталія – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри музичного мистецтва та хореографії Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: мистецька педагогіка, вокальна педагогіка, теорія і методологія вищої музичної освіти, інклюзивна музична освіта.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KOSYAK Lyudmyla – Candidate of Pedagogical Sciences, assistant professor, assistant professor of the Department of Musical Art and Choreography of the Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Scientific interests: formation of vocal culture of students of general secondary and higher education; features of the professional training of future teachers of musical art; axiological approach to musical education.

OVCHARENKO Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Musical Art and Choreography of the Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Scientific interests: art pedagogy, vocal pedagogy, theory and methodology of higher music education, inclusive music education.

Стаття надійшла до редакції 02.01.2026 р.

Стаття прийнята до друку 13.01.2026 р.

УДК 37.013:174:378.011.3-051

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-222-458-462

БОЙЧЕНКО Марина –

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри педагогіки

Сумського державного педагогічного

університету імені А.С. Макаренка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0543-8832>

e-mail: marinaver18@gmail.com

**МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА
ЯК ОСВІТНІЙ І ПРОФЕСІЙНИЙ ФЕНОМЕН**

У статті теоретично обґрунтовано феномен морально-етичної культури майбутнього педагога як освітнього і професійного феномена в контексті сучасних трансформацій освітнього простору. На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень уточнено сутність означеного поняття, окреслено його місце в системі професійної підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей та обґрунтовано необхідність цілісного, системного підходу до його формування в умовах закладу вищої освіти. Морально-етичну культуру майбутнього педагога визначено як інтегративну характеристику особистості, що поєднує ціннісні орієнтації, професійні знання, нормативно-регулятивні настанови, рефлексивні здібності та здатність до відповідальної, гуманістично спрямованої поведінки в освітньому середовищі.

Розроблено багаторівневу структурну модель морально-етичної культури, яка охоплює методологічно-світоглядний, особистісно-інтегративний, діяльнісно-професійний та освітньо-середовищний рівні. Визначено їх змістове наповнення, функціональне призначення та взаємозв'язок, що забезпечує єдність аксіологічного, когнітивного й поведінкового вимірів професійного становлення майбутнього педагога. Акцентовано увагу на значенні нормативно-регулятивного компонента, етики турботи, академічної доброчесності та розвитку рефлексивної культури як ключових чинників професійної зрілості вчителя. Доведено, що формування морально-етичної культури виступає необхідною умовою професійної готовності педагога до здійснення соціально відповідальної діяльності, побудованої на засадах гідності, справедливості, толерантності та партнерської взаємодії.

Окреслено перспективи подальших досліджень, пов'язані з розробленням діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості морально-етичної культури майбутнього педагога, а також із упровадженням педагогічних технологій її цілеспрямованого розвитку в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні педагоги, морально-етична культура, професійна етика, освітнє середовище закладу вищої освіти.

BOICHENKO Maryna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Head of Pedagogy Department

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0543-8832>

e-mail: marinaver18@gmail.com

**MORAL AND ETHICAL CULTURE OF THE FUTURE TEACHER AS AN EDUCATIONAL
AND PROFESSIONAL PHENOMENON**

The article theoretically substantiates the phenomenon of the moral and ethical culture of the future teacher as an educational and professional phenomenon within the context of contemporary transformations of the educational space. Based on an analysis of domestic and foreign scholarly research, the essence of this concept has been clarified, its place in the system of professional training of students in pedagogical specialties has been determined, and the necessity of a holistic and systematic approach to its formation in higher education institutions has been justified. The moral and ethical culture of the future teacher is defined as an integrative characteristic of the personality